

AŞIROV, T. (2019). Türkmen Yaş Goşgıçları (1931), [Yıgnap Tertibe Salan Muhammed Geldiyev], Aşgabat: Türkmenistan Devlet Neşriyatı. 91 s. *Korkut Ata Türkiyat Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 53-56.

KORKUT ATA TÜRKİYAT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Cilt/ Volume 1, Sayı/ Issue 1 (Aralık/December 2019), s. 53-56.
|| Geliş Tarihi-Received: 31.08.2019
|| Kabul Tarihi-Accepted: 14.11.2019
|| Kitap Tanıtımı-Book Review
|| ISSN: 2687-5675

TÜRKMEN YAŞ GOŞGICILARI (1931), [YIGNAP TERTİBE SALAN MUHAMMED GELDİYEV], AŞGABAT: TÜRKMENİSTAN DEVLET NEŞRİYATI. 91 S.

Tahir AŞIROV*

Türkmen edebiyatı tarihinde, milli şairlerin şiirlerini içeren yayınlar, Türkmen halkının sosyal hayatının, düşünce yapısının yansıtılmasında, yaşatılmasında ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında etkili, öğretici eserlerdir. Türkmen şairlerinin şiirleri, Türkmenistan'da değişik zamanlarda ayrı ayrı neşredilmiştir. Bununla birlikte XX. yüzyılın genç Türkmen şairlerinin şiirleri, bir bilim adamı olan Muhammed Geldiyev (1889-1931) tarafından Latin alfabesiyle, 1931 yılında, Aşgabat'ta "Türkmen Yaş Goşgıçları: Dil-Edebiyat, Magarîf-Medeniyet Hakkında" (Türkmen Genç Şairleri: Dil- Edebiyat, Maarif - Medeniyet Hakkında) adıyla toplu bir şekilde yayınlanmıştır. Değişik yerlerde yayınlanmış şiirleri bir araya toplayan Muhammed Geldiyev, XX. yüzyıl Türkmen ilminde ve düşünce tarihinde ayrı yeri olan bir düşünürdür (Aşirov, 2018a: 93-101; Aşirov, 2018b: 85-97). Geldiyev'in dönemin farklı şairlerine ait şiirleri içeren eseri, dil ve edebiyat bakımından önemli olmakla birlikte, Ekim 1917 İnkılabından sonra Türkmen düşüncesini yansıtması açısından değerli bir kitaptır.

Geldiyev'in Ekim 1917 İnkılap döneminde, genç Türkmen şairlerinin şiirlerini toplayarak "Türkmen Yaş Goşgıçları" adıyla yayınladığı eser, 91 sayfalık bir şiir kitabıdır. Türkmen genç şairlerinin şiirlerini içine alan yayın, XX. yüzyıl Türkmen düşüncesi, dili, tarihi, kültürü olmak üzere birçok bakımdan önemli olduğu gibi Türkmen düşüncesi tarihinin gelişim ve değişim sürecini de edebî biçimde anlatan kıymetli bir yayındır. Bu da kitaba, Sovyet Türkmenistan'da şairlerin Türkmen kültürüne bakışını, dünya görüşünü de yansıtması bakımından ayrı bir nitelik kazandırmaktadır. Ayrıca eser, Türkmen düşünce tarihini tahlil etme açısından da değerlidir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
El Mek: tahirashirov@gmail.com
Orcid: 0000-0002-9684-0834

Geldiyev “Türkmen Yaş Goşgıları” adıyla yayına hazırladığı esere, “Söz Başı” başlığıyla kısa bir giriş kaleme almıştır. Bu girişte, XX. yüzyılın genç Türkmen şairlerinin şiirlerine zamanında sahip çıkılmasının gerekli olduğunu belirtmektedir: “Çoğunlukla Ekim [1917 İnkılabı]’den sonraki dönemimize özel olan, Türkmen edebiyatına ait bu dağınık materyali kendi zamanında toplayıp yayınlamak - bunun gerekliliğini anlayan - her bir şura emekçisinin vazifesidir” (Türkmen Yaş Goşgıları 1931: 3). Bundan dolayı Geldiyev, genç Türkmen şairlerinin şiirlerini derlediğini şöyle açıklamaktadır: “İşte buna göre de ben elimden geldiğince, genç şairlerin bu tür şiirlerini, kendi kalıbında toplayarak kitaplaştırdım” (Türkmen Yaş Goşgıları 1931: 3).

Ekim 1917 İhtilalinden sonra Türkmenistan’da her açıdan değişimin olduğu tarihî bir gerçektir. Geldiyev de bu gerçeğin yansımalarının dönemin genç şairlerinin şiirlerinde görüldüğünü açıklamaktadır: “Türkmen şura edebiyatında, inkılabtan sonra ortaya çıkan genç şairlerimizin şiirlerinde konu bakımından inkılabî ruh, inkılabî iş hissedilse de onların içeriği olabildiğince yepyeni olsa da ancak dış görünüş (kalıp), biçim bakımından, eski şiirlerden tamamen başka kalıpta, yani biçimlerde oluşturulan şiirler olup, şimdi [bu kalıpta şiirlere] rastlanılmıyor” (Türkmen Yaş Goşgıları 1931: 3).

Aynı zamanda Geldiyev, o dönemin şiirlerini de şöyle tanıtmaktadır: “Bununla birlikte bu şiirleri, dışarıki bakımdan kendi arasında da bir -birinden, ak ile kara ayırt eder gibi yapıp, ayırt edilemiyor. Bunların çoğu, yukarıda bahsettiğime göre basit emek - çiftçi heñi (motif) işçi - çiftçi dili ile eski şiirlerin yazılışının devamı niteliğinde oluşturulan şiirleridir” (Türkmen Yaş Goşgıları 1931: 3-4).

Geldiyev, Ekim 1917 İnkılabından sonra genç Türkmen şairlerinin değişik yerlerde yayınlanan şiirlerinin kaybolmaması adına 1931 yılında “Türkmen Yaş Goşgıları” ismiyle 8 bölüm şeklinde bir eserde toplayarak yayınlamıştır. Eserin orijinali olan Türkmençe adları ile içeriği: Söz Başı (s. 3-4), I. [Başlıksız] (s. 5-17), II. Ayallar Durmuşundaki Goşgılar (s. 17 - 34), III. Köne Adat, Din Doğrusundaki Goşgılar (s. 34-51), IV. Dayhanlar Durmuşu Doğrusundaki Goşgılar (s. 51-56), V. Guşçılar Durmuşu (s. 57-65), VI. Gızıl Goşın Doğrusundaki Goşgılar (s. 66-70), VII. İnkılap hem İnkılabı Bayramı Doğrusundaki Goşgılar (s. 70-82), VIII. Türkmenistan Cemhuriyeti Doğrusundaki Goşgılar (s. 83-91).

Geldiyev’in “Türkmen Yaş Goşgıları” adlı eserinde, 54 şaire ait yaklaşık 104 şiir olduğu görülebilir. Kitapta yer aldığı şekliyle şairlerin isimleri ve şiirlerinin sayısı şöyledir: Berdi Soltan oğlu (1), Ata -Berdi oğlu (1), H.Q. (3), Oraz-Qurban Nazar oğlu (1), Q. Burınov (15), Anonim (9), Hudaynazar Bayramov (1), B. Kerbabayev (8), B.K. (2), M.M.X. (3) Yılğırın (1), M.X. (1), Berdi Soltannıyazov (3), B. (4), Navruzov (2), Meret- Qıyas (1), Mehmet İsmayılov (1), Sehet Nıyazov (1), Oraz Borcakov (2), Polatov (1), Halmurat Sahetmıradov (1), Sahat Nıyazov (1), Piçge Murt (2), Molla Murt (2), Bayrı Qarı (2), S. Qapurov (1), Keykil Berdigılıcova (1), Çopan (1), Sıncı (1), X. Mum (1), Hocamov (1), Ara Gezen (1), Sapı (1), M.A. (1), Dayhan (2), Borcakov (1), Q. B. (3), Şi -dayhan (1), Q (2), Nepes Geldi oğlu (1), Dayhan oğlu (2), Tâze okımağa gelen çopan dilinden (1), Deñleşen (1), Soltan Ödeyev (1), Berdi (1), Bayramcan Ahunov (1), İlyas (1), Soltan (1), X.Q. (1), Batrak (1), Akmırat Aydogdı (1), A. Alamışıf (2), Kerimi (1), Quvan Aziz oğlu (1).

Eser, içerdiği şiirler bakımından da ayrı bir değer olduğu görülebilir. Nitekim “H.Q.” adıyla altına imza ettiği “Bahar - Yaz bilen (Dil babatında)” adıyla 5 dörtlükten oluşan şiiri, inkılabtan sonra her alanda Türkmen diline geçilmesi yönündeki arzuyu yansıtmaktadır (Türkmen Yaş Goşgıları 1931: 7):

“Denlik tapdın inkılabın ızından

Türkmen dilin sayra hoş ovaz bilen”

Sovyet Birliği döneminde Türkmen edebiyatının kurucularından biri ve meşhur “Aygıtlı Ädim (Kararlı Adım)” adlı romanın yazarı olan Berdi Kerbabayev’in 8 şiiri, bu eserde yer almaktadır. Kerbabayev “Türkmen Gızına” adlı şiirinde, Türkmen kızlarının okumasının gerekli olduğunu şöyle dile getirmektedir (Türkmen Yaş Goşgıçıları 1931: 23):

“Bilim hünär övren durman
Gel mektebe Türkmen gızı”

Aynı şekilde Kerbabayev’in “Metbugat” adlı şiiri, her bir ülkede basının önemini kendi zamanında şöyle tarif etmiştir (Türkmen Yaş Goşgıçıları 1931: 11):

“Dünyäde ap-arkayın yaşamak üçin
Her bir zatdan derkärlidir metbugat
Her ülkäni bar keselden sap eden
Hemme derdin dermanıdır metbugat”

Muhammet Geldiyev, eserin girişinde, Ekim 1917 İnkılabından sonra Türkmenistan’da genç şairler tarafından değişik alanlarda, özgür bir şekilde kaleme alınan şiirleri dönemin dergi ve gazetelerde yayımlandığını ve onların kaybolmaması için bu kitapta derlediğini ifade etmektedir. Ancak bu eser, yayımlandıktan sonra birçok kişi tarafından eleştirilmiştir.

Geldiyev’in “Türkmen yaş goşgıçıları” adıyla derlediği esere, ilk olarak 1931 yılında Annamırad Annanurov tarafından “Türkmen yaş goşgıçıları” adıyla “Kommunistlar Magarıfı” dergisinde eleştirel bir yazı kaleme alınmıştır (Annanurov 1931: 77-81). Annanurov yazısında, Geldiyev’in genç Türkmen şairlerinin şiirlerini derlemesi konusunda şöyle demektedir: ““Türkmen yaş goşgıçıları” [eserini] okursanız, onu açık görmek oluyor. Genç edebiyatçılarımızın yazmış oldukları şeylere [incelediklerinde] hayretle bakarak dönemin edebiyat tekniklerinin düşük olduğunu, kendilerinin proleter edebiyattan uzak olduklarını görecekler ve “Neden bunu derledi” diye Geldiyev’i azarlayacakları malumdur” (Annanurov 1931: 77). Bununla birlikte Annanurov esere eleştiri yazma nedenini ise şöyle açıklamaktadır: “İşte Geldiyev’in derlediği o “Türkmen yaş goşgıçıları”nın içinde, proleterliğe karşı fikirler hakkında birkaç söz söylemek gerekli” (Annanurov 1931: 77). Annanurov eleştirisinde proleter edebiyata karşı olan düşünce ile mücadele edilmesinin ve Türkmen edebiyatını diğer ideolojilerden temizlenmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır: “O edebiyatı ters ideolojiden temizlemek bize [bir] borçtur” (Annanurov 1931: 81).

Aynı şekilde Hocanepes Çarıyev tarafından 10 Mayıs 1932’de “Türkmen yaş goşgıçıları” adındaki M. Geldiyev tarafından “Yığındısına sın” adıyla “Yaş kommunist” gazetesinde uzun bir eleştiri yazılmıştır (Çarıyev 1932). Çarıyev, Geldiyev’in derlediği esere eleştiri yazmasının nedenini şöyle açıklamaktadır: ““Türkmen yaş goşgıçıları” adındaki M. Geldiyev tarafından derlenen şiirler mecmuasına, “Kommunistlar Magarıfı” dergisinin 8-9 sayısında yoldaş Annanurov tarafından önce bir sın (eleştiri) yazılmışsa da bu kitaba ait değerlendirmede kitaptaki birkaç hata ve bu günkü siyasetimize karşı fikirlere verilmesi gereken cevap verilmemiştir. Sonuçta önceki eleştiriden yeterli netice çıkarılamadığı ve yeteri kadar eleştiri yapılmadığı için ikinci eleştiri yazısını yazmaya mecbur oldum” (Çarıyev 1932). Çarıyev eleştiri yazısında Sovyetler Birliği dönemindeki ideolojiden ve o ortamda oluşan “yeni usullerden” bahsetmektedir. Bu bağlamda Geldiyev’in dönemin genç Türkmen şairlerinin derlemesindeki yöntemini şöyle değerlendirmektedir: “Bunlar

gibi sosyalizm usulündeki çalışmalar M. Geldiyev için gerekli ve onun mesleği (alanı) için faydalı olmadığı bizim için açık malumdur” (Çarıyev 1932). Yazar makalesinde, eserden değişik şiirleri zikrederek dönemin bakış açısıyla irdelemeye ve eleştirmeye çalışmaktadır.

Söz konusu dönemde bu iki eleştiriyle birlikte A. Annabayev tarafından 1932 yılında “Geldiyev’in Türkmen Yaş Goşgıçları diyen yığındısına sın” ismiyle “Kommunistlar Magarıfı” dergisinde eleştiri yazılmıştır (Annabayev 1932: 74-81). Annabayev eleştirisine şöyle başlamaktadır: “Yakın zamanda, bu kitaba Annamırad Annanur ve Hocanepes Çarıyevler tarafından iki defa eleştiri yazılmıştır. Bu kitap daha önce iki kez eleştirilmiş olsa da şimdiki ideoloji savaşının çok güçlü devam ettiği bir zamanda ne kadar eleştirsek azdır” (Annabayev 1932: 74). Annabayev yazısında, eseri değişik yönlerden dönemin ideolojisi bağlamında eleştiriye tabi tutmuştur. Bununla birlikte Sovyetler Birliği zamanında Türkmenistan’da edebi eleştiri başta olmak üzere neredeyse tüm siyasi eksenli eleştiri yazılarında bir döneme kadar özgün düşünceli ve Türkmen edebi eleştiri tarihinde yapıcı eleştiriye başlatanlardan biri olarak bilinen entelektüel Muhammed Geldiyev’in ismini görmek mümkündür.

Muhammed Geldiyev’in genç Türkmen şairlerinin farklı yerlerde yayınlanmış şiirlerini derleyerek “Türkmen Yaş Goşgıçları” adıyla 1931 yılında yayınladığı eserin, XX. yüzyıl Türkmen düşünce tarihinde ayrı bir yeri bulunmaktadır. “Türkmen Yaş Goşgıçları” isimli eser, Türkmen dili ve edebiyatı açısından değerli bir yapıttır. Farklı düşünce yapısına sahip yazarların şiirlerinden oluşan kitap, Türkmen halkının sosyal ve kültürel değişimini açıkça gösterdiği gibi dönemin ideolojini de yansıtmaktadır. Ayrıca eser, dönemin Türkmen aydınlarının, Ekim 1917 İnkılabı lehindeki algısını da açık bir şekilde ortaya koymaktadır. “Türkmen Yaş Goşgıçları”, Türkmen halkına özgü dünya görüşünü edebi biçimde anlatan bir eserdir.

Kaynakça

- Annabayev, A. (1932). “Geldiyev’in Türkmen Yaş Goşgıçları Diyen Yığındısına Sın”. *Kommunistlar Magarıfı*, 15-18: 74-81.
- Annanurov, A. (1931). “Türkmen Yaş Goşgıçları”. *Kommunistlar Magarıfı*, 8-9: 77-81.
- Aşirov, T. (2018a). “Düşünür Muhammed Geldiyev (1889-1931)’in Türkmen Dili Mücadelesi”. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 2: 93-101.
- Aşirov, T. (2018b). “Türkmen Dilinin Terminolojik Problemleri Üzerine Araştırmalar: M. Geldiyev Örneği (1889-1931)”. *Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT)*. vol 10, No. 3: 85-97.
- Çarıyev, H. (1932). “Türkmen Yaş Goşgıçları” Adındaki M. Geldiyev Tarafından Yığındısına Sın”. *Yaş Kommunit*.
- Türkmen Yaş goşgıçları: Dil-Edebiyat, Magarıf-Medeniyet Hakkında (1931), [Yığnap tertibe salan Muhammed Geldiyev], Aşgabat: Türkmenistan Devlet Neşriyatı.

